

POPPA

SLUTRAPPORT KULTURSAMLANDE VERKSAMHET FÖR
TORNEDALINGAR, KVÄNER OCH LANTALAISET
MAJA MELLA, FÖRENINGEN NORDEN NORRBOTTEN

Innehållsförteckning

1. INLEDNING OCH BAKGRUND	3
1.1 Behovet av en kulturinstitution och uppdraget.....	3
1.2 Aktörer med uppdrag för tornedalingar, kväner och lantalaiset	4
2. METOD OCH GENOMFÖRANDE	9
2.1 En strategisk och beslutande styrgrupp för projektet.....	9
2.1.1 Styrgruppens sammansättning	9
2.2 En rådgivande referensgrupp för projektet.....	9
2.3 En kulturpolitisk referensgrupp för ett hållbart förankringsarbete.....	10
2.3.1 Kulturpolitiska referensgruppens sammansättning	10
2.4 Samverkanspartners.....	10
2.5 Digitala workshops och Town Hall.....	10
2.6 Barn och ungas perspektiv genom djupintervjuer.....	11
2.7 Studiebesök och digitala informationsmöten.....	12
2.8 Information och kommunikation.....	12
3. INFORMATIONSCENTRUM	13
3.1 Tornedalingar, kväner och lantalaiset – en okänd nationell minoritet.....	13
3.2 Kunskaps- och informationsförmedlare för minoriteten.....	13
3.3 Webbplatsen Minoritet.se.....	14
3.4 Projektets bedömning gällande informationcentrum	14
4. MÖTESPLATSER OCH MUSEUM	15
4.1 Kulturpolitik	15
4.1.1 Den nationella kulturpolitiken och minoritetspolitiken.....	15
4.1.2 Kultursamverkansmodellen och den regionala kulturplanen	16
4.2 Behovet av mötesplatser	17
4.3 Behovet av ett huvudmuseum	18
4.4 Behovet av ett digitalt museum	19
4.5 Ett museum som tar ansvar för kulturarvet och kulturmiljöer.....	19
4.6 Projektets bedömning gällande mötesplatser och museum	20
5. FORSKNING OM OCH MED TORNEDALINGAR, KVÄNER OCH LANTALAISET	21
5.1 Ett forskningsnätverk är initierat.....	21
5.2 Projektets bedömning gällande forskning	22
6. SLUTSATSER	23
6.1 Projektets rekommendation: Inrätta ett informationscentrum för tornedalingar, kväner och lantalaiset	23
6.1.1 Exempel på budget för informationscentrum	25
6.2 Projektets rekommendation: Inrätta mötesplatser för kulturella och kreativa näringar	25
6.2.1 Exempel på budget för mötesplatser.....	26
6.3 Projektets rekommendation: Inrätta ett huvudmuseum för tornedalingar, kväner och lantalaiset	27
6.4 Projektets rekommendation: Satsa på vidare forskning om tornedalingar, kväner och lantalaiset.....	29
6.5 Projektets rekommendation: Nästa steg i processen att skapa en kulturinstitution	29

Bilagor:

1. Idéer från digitala workshops
2. Sammanställning intervjuer barn och unga om Kultursamlade verksamhet
3. Om portalen minoritet.se

1. Inledning och bakgrund

1.1 Behovet av en kulturinstitution och uppdraget

Frågan om en kulturinstitution har varit aktuell under en längre tid för den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset. 2017 skrev Svenska Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaiset (STR-T) in i sin verksamhetsplan att en kulturinstitution var en prioriterad fråga, men frågan hade diskuterats sedan lång tid tillbaka. I november 2017 fick regionstyrelsen i uppdrag av regionfullmäktige att tillsammans med myndigheter och Statens kulturråd undersöka möjligheter att stödja tillkomsten av en kulturinstitution för meän- och lannankielitalande i Norrbotten. Arbetet skulle ske i samarbete med berörd minoritet.¹

Region Norrbotten undersökte 2018-2019 behovet av en kultursamlade verksamhet för tornedalingar, kväner och lantalaiset och det bedömdes vara stort både inom minoritetsgruppen samt myndigheter på nationell, regional och kommunal nivå. De synpunkter som inkom pekade på att verksamheten kunde ha en samlade funktion för området och exempelvis kunna vara ett kunskapscenter om Tornedalen och dess kultur och språk, en mötesplats samt en plattform för nya projekt och samarbeten. Vikten av symbolvärdet lyftes fram, verksamheten skulle bidra till en stärkt självkänsla för den unga generationen samt öka ungas delaktighet. Inflytande och självbestämmande var och är en central fråga.²

För att vidare undersöka möjligheterna för en framtida kulturinstitution i Norrbotten beslutade regionala utvecklingsnämnden 24 mars 2020 att genomföra ett projekt med namnet *Kultursamlade verksamhet för tornedalingar, kväner och lantalaiset* med finansiering från Statens kulturråd och Region Norrbotten.³ Förstudien projektet var september 2020 till och med augusti 2022. Projektets uppdrag var att ta fram förslag på hur en kultursamlade verksamhet för tornedalingar, kväner och lantalaiset kan utformas.⁴

En projektledare anlätades från STR-T på halvtid under september 2020 - maj 2021. Projektledaren bytte sedan tjänst, vilket innebar att uppdraget placerades hos Föreningen Norden Norrbotten från juni 2021. Under projektets andra år gjorde Region Norrbotten tillsammans med styrgruppen och projektledaren bedömningen att förlänga arbetet med ett tredje år. Behov fanns att återföra och förankra förslagen inom minoritetsgruppen, föra dialoger kring huvudmannaskap, finansiering och fortsatt omhändertagande av förstudien resultat. I maj 2022 fattade därför regionala utvecklingsnämnden beslut om att förlänga arbetet med ett år till och med 31 augusti 2023.⁵ Det tredje året har genomförts i dialog med minoritetsrepresentanter, referens- och styrgrupp, kulturpolitisk referensgrupp samt kulturenheten på avdelningen för regional utveckling på Region Norrbotten.

Uppdraget har bestått av att:

- identifiera samverkanspartners och skapa hållbara strukturer kring samverkan, roller, uppdrag och ansvar mellan parterna
- gemensamt arbeta fram verksamhetens organisationsstruktur och innehåll, mål och syfte
- föreslå verksamhetens organisationsform och placering, ledning, ägandeskap och ansvar, ta fram förslag för långsiktig finansiering.

¹ Region Norrbotten, dnr 3957-2017.

² Protokoll regionala utvecklingsnämnden Region Norrbotten 2020-03-24, sid 22.

³ Protokoll regionala utvecklingsnämnden Region Norrbotten 2020-03-24, sid 23.

⁴ Ibid (2020), sid. 23.

⁵ Region Norrbotten, dnr 00031-2020.

Arbetet har skett i samverkan och dialog med berörd minoritet. I framtagandet av förslagen har barn och ungas perspektiv varit centralt. Arbetet har också tagit hänsyn till andra satsningar som berör tornedalningar, kväner och lantalaiset som Institutet för språk och folkminnets utredning om språkcentrum samt sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset.

I sammanhanget är det också värt att notera att behovet av en kulturinstitution också lyfts fram i andra rapporter och utredningar som *Nästa steg – förslag för en stärkt minoritetspolitik* (SOU 2017:60) samt *”Då var jag som en fånge” Statens övergrepp på tornedalningar och meänkielitalande under 1800- och 1900-talet*.⁶

1.2 Aktörer med uppdrag för tornedalningar, kväner och lantalaiset

Det finns idag många olika aktörer som förmedlar kunskap och information om minoriteten utifrån den kontext och det uppdrag organisationen har. Enskilda kulturskapare och olika projekt bidrar och belyser också frågorna genom de olika konstarterna. Uppräkningen nedan gör inte anspråk på att vara komplett, men ger exempel på och en bild av aktörer att förhålla sig till vid en etablering av en kulturinstitution för tornedalningar, kväner och lantalaiset.

Forum för levande historia, FLH

FLH är en myndighet med uppdrag att främja demokrati, mänskliga rättigheter och alla människors lika värde. Genom kunskap om historien vill FLH bidra till reflektion och lärande om hur dåtid och nutid hänger ihop. FLH tar fram utställningar, fortbildningar, rapporter, material för skolan och arrangerar seminarier samt samtal.⁷

Förvaltningsområdeskommuner och regioner för meänkieli

Kommuner och regioner ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter och det allmännas ansvar enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Kommuner och regioner har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken och ska även främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Regionerna arbetar med strategisk utveckling av kulturlivet, främjande av konstområden och fördelar statliga medel genom kultursamverkansmodellen. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas och förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor. Förvaltningsområdeskommuner för meänkieli är Gällivare, Haparanda, Kalix, Kiruna, Luleå, Pajala, Stockholm, Umeå och Övertorneå.⁸ Även regionerna i Norrbotten, Västerbotten och Stockholm har ett särskilt ansvar för meänkieli.⁹

Kommunförbundet i Norrbotten (idag benämnt Norrbottens kommuner) samordnade tidigare ett nätverk av tjänstepersoner för nationella minoritetsspråk. Idag har Region Norrbotten initierat ett sådant nätverksarbete för meänkielis förvaltningsområdeskommuner. Det saknas ett nätverk på politisk nivå när det gäller meänkieli. Projektet har noterat att det finns ett nätverk för sverigefinska politiker.

Haparandabladet (Haaparannanlehti)

Haparandabladet startades 1882 och är Sveriges enda trespråkiga tidning på svenska, finska och i mindre begränsad omfattning meänkieli. Huvudspråket för tidningen är svenska och utges helgfri

⁶ SOU 2017:60 *Nästa steg – förslag för en stärkt minoritetspolitik*, sid 258 och Persson, Curt *”Då var jag som en fånge” Statens övergrepp på tornedalningar och meänkielitalande under 1800- och 1900-talet*, sid 111.

⁷ [Startsida - Forum för levande historia.](#)

⁸ [Fakta förvaltningsområden - Minoritet.se.](#)

⁹ [Karta regioner - Minoritet.se.](#)

tisdag samt fredag. Haparandabladet är en utpräglad lokal tidning som är dominerande i nedre delen av Tornedalen.¹⁰ Haparandabladet erhåller presstödet.¹¹

Institutet för språk och folkminnen (ISOF)

ISOF har det språkvårdande ansvaret för meänkieli. ISOF ska även levandegöra och sprida kunskaper om språk, dialekter, folkminnen, namn och immateriella kulturarv i Sverige.¹² Från och med 2022 till 2024 har ISOF i uppdrag att etablera språkcentrum för meänkieli.¹³

Konsthall Tornedalen

Idén till Konsthall Tornedalen bygger på initiativtagare Gunhild Stensmyrs vision om att ta hembygden och varumärket Tornedalen till en global marknad. Konsthall Tornedalen ska byggas vid stranden av Torne älv i byn Vitsaniemi, Övertorneå kommun. Kärnverksamheten ska vara att visa tidsbegränsade utställningar av samtida konst i samklang med lokala berättelser om gränsbygdens historia, liv och leverne förr och nu. Konsthallens konstnärliga och kulturella verksamheter ska skötas och finansieras av Stiftelsen Konsthall Tornedalen. Aktiebolaget Konsthall Tornedalen ska ta det ekonomiska ansvaret för drift och personal samt driva de vinstdrivande verksamheterna i byggnaden. För närvarande söks kapital till denna mötesplats och 2022 rekryterades en VD som ska färdigställa planerna.¹⁴

Kungliga biblioteket (KB)

KB har fått i uppdrag av regeringen att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek för respektive språkgrupp och för landets kommuner.¹⁵ Resursbiblioteket för meänkieli är Nordkalottbiblioteket i Övertorneå.¹⁶

Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget

Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget är uppföljningsmyndighet för den nationella minoritetspolitiken. I uppföljningsmyndigheternas uppgift ingår att sprida kunskap om minoritetslagen och dess genomförande samt om nationella minoriteters rättigheter.¹⁷

Met Nuoret

Met Nuoret är en intresseorganisation i språkliga, kulturella och samhällsliga frågor för medlemmar som känner samhörighet med meänkieli och det ursprungliga språkområdets kultur och historia. Förbundet är religiöst och partipolitiskt obundet. Met Nuoret är ett språkrör för den yngre generationen tornedalingar och målsättningen är att främja och stärka minoritetens identitet, språkliga och kulturella utveckling och förankring. Ungdomsförbundet är en fristående organisation inom STR-T.¹⁸

Meänmaa

Föreningen ska sprida kunskap om Meänmaa, främja och utveckla dess kultur, språk och dialekter. Föreningen bedriver verksamhet genom Meänmaan aatospaja (tankesmedja), kulturtidskriften Meänmaa, Meänmaan kieliraati (språkråd) och Meänmaan kirjailijat (författare). Föreningen har också ett nära samarbete med Meänmaan Teatteri, Barents Publisher FIN, kulturinstitutioner på

¹⁰ [Haparandabladet – Wikipedia.](#)

¹¹ [Beviljade stöd - Myndigheten för press, radio och tv \(mprt.se\).](#)

¹² [Förordning \(2007:1181\) med instruktion för Institutet för språk och folkminnen Svensk författningssamling 2007:2007:1181 t.o.m. SFS 2014:171 - Riksdagen.](#)

¹³ [Isof får i uppdrag att inrätta nya språkcentrum | Institutet för språk och folkminnen.](#)

¹⁴ [Konsthall Tornedalen.](#)

¹⁵ [uppdrag-till-kungl.-biblioteket-om-nationella-minoriteters-bibliotek.pdf \(regeringen.se\).](#)

¹⁶ [Resursbibliotek – Kungliga biblioteket – Sveriges nationalbibliotek – kb.se.](#)

¹⁷ [Nationella minoriteter och minoritetsspråk | Länsstyrelsen Stockholm \(lansstyrelsen.se\).](#)

¹⁸ [Stadgar-Met-Nuoret-Tornedalningarnas-Ungdomsförbund.pdf \(metnuoret.se\).](#)

båda sidor om älven liksom med kväner i Norge.¹⁹ Meänmaa erhåller statsbidrag enligt förordning (2005:765) från och med 2023.²⁰

Nordkalottbiblioteket

Nordkalottbiblioteket innehåller en unik samling litteratur, arkiv- och forskningsmaterial samt pressklipp om Nordkalotten. Biblioteket innehåller också en släktforskningsavdelning och drivs av Övertorneå kommun.²¹ Nordkalottbiblioteket inrymmer också resursbiblioteket för meänkieli.²² Resursbiblioteket ska framför allt ge konsultativt stöd till de kommunala biblioteken i landet, men även service direkt till användarna. Kungliga biblioteket är ansvarigt för detta uppdrag gentemot regeringen.

Norrbottnens Hembygdsförbund och hembygdsföreningar

Det finns närmare ett 90-tal lokala hembygdsföreningar i Norrbottens län. Många av dessa hembygdsföreningar har samlingar och ingår i det ursprungliga språkområdet för meänkieli. Allt arbete med kulturarvet sker ideellt och Norrbottens Hembygdsförbund ger stöd och service till lokala hembygdsföreningar i deras arbete med kulturarv och kulturmiljöer.²³

Norrbottnens museum

Norrbottnens museum är länsmuseum. Vid museet bedrivs verksamhet inom kulturmiljövård, arkeologi, etnologi, dokumentation, arkiv, bibliotek och samlingar, pedagogik, samt en omfattande utställnings- och programverksamhet. Norrbottens museum är verksamt i hela regionen och samverkar med alla kommuner i länet. Museets uppdrag är att samla, förmedla och utveckla det norrbottniska kulturarvet. Museet verkar för kulturen i historia och samtid, för mångfald, det fria offentliga samtalet och för dagens och morgondagens kunskap. Norrbottens museum är en del av Region Norrbottens avdelning för regional utveckling, kulturenheten.²⁴

Polarbibblo

Polarbibblo är en webbplats där barn kan skriva berättelser, sagor, dikter, boktips och digitala böcker. De kan också rita, spela och svara på frågesporter. Polarbibblo ska främja barns skapande och berättande utifrån barnets perspektiv, rätten till en egen röst och ett eget kulturellt uttryck och bidra till utvecklingen av de nationella minoritetsspråken och urfolkets språk. Polarbibblo drivs av Regionbibliotek Norrbotten i samarbete med folkbiblioteken i Norrbotten.²⁵

Projektet Meän Ääni

Projektet Meän Ääni – unga filmskapare i Tornedalen är ett projekt som drivs av studieförbundet Kulturens Bildningsverksamhet med stöd av Allmänna Arvsfonden. Projektets målgrupp är ungdomar i kommunerna Haparanda, Övertorneå, Pajala, Gällivare och Kiruna.²⁶ I Meän Ääni ska ungdomar skapa kortfilmer som på ett eller annat sätt är rotade i Tornedalen. Det finns ett behov av att verksamheten som nu bedrivs i projektform permanentas i någon form.

Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet är den nationella kulturarvsmyndigheten. Myndigheten gör kulturarvet till en del av samhällsutvecklingen genom att ge förutsättningar till att kulturarvet bevaras, används och utvecklas. Ansvaret omfattar i första hand frågor om kulturlandskap, kulturmiljöer, kulturföremål och museer.²⁷

¹⁹ [Meänmaan yhistys \(meanmaa.net\)](http://meanmaan.yhistys(meanmaa.net)).

²⁰ [Föreningen Meänmaa får statligt stöd år 2023 - Minoritet.se](http://foreningen.meenmaa.far.statligt.stod.ar.2023-minoritet.se).

²¹ [Nordkalottens kultur- och forskningscentrum - Nordkalottbiblioteket](http://nordkalottens.kultur-och.forskningscentrum-nordkalottbiblioteket).

²² [Nationella minoriteters bibliotek, "resursbibliotek" \(kb.se\)](http://nationella.minoriteters.bibliotek-resursbibliotek.kb.se).

²³ [Norrbottnens Hembygdsförbund](http://norrbottnens.hembygdsforbund).

²⁴ [Välkommen - Norrbottens museum](http://valkommen-norrbottnens.museum).

²⁵ www.polarbibblo.se.

²⁶ [Meän Ääni: Unga filmskapare i Tornedalen \(meanaani.se\)](http://mean-aaeni.unga.filmkapare.i.tornedalen.meanaani.se).

²⁷ [Startsida | Riksantikvarieämbetet \(raa.se\)](http://startsidea-riksantikvarieambetet.raa.se).

Statens kulturråd (Kulturrådet)

Kulturrådet är en myndighet som genom att främja, följa upp och fördela bidrag till kultur är med och förverkligar nationell kulturpolitik. Myndigheten arbetar för att utveckla Sveriges kulturliv i hela landet och internationellt.²⁸

Statens skolverk (Skolverket)

Skolverket tillhandahåller material för undervisning om nationella minoriteter i skolan.²⁹ Från och med 2022 får Skolverket även ansvar för samordning av undervisning i nationella minoritetsspråk. Ett annat nytt uppdrag från 2022 är att förbereda ett arbete med att stödja produktionen, utvecklingen och tillgången till läromedel inom nationella minoritetsspråk.³⁰

Svenska Filminstitutet

Filminstitutet har i uppdrag från staten att stärka den svenska filmen i alla led, från idé till färdig film, lansering i Sverige och världen, samt bevara och tillgängliggöra det svenska filmarvet för eftervärlden.³¹

Svenska Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaiset (STR-T)

STR-T är en intresseorganisation i språkliga, kulturella och samhällliga frågor. Förbundet är en intresseorganisation för alla som känner samhörighet med meänkieli och det ursprungliga språkområdets kultur och historia. Förbundet som grundades 1981 är religiöst och partipolitiskt obundet. Förbundet är ett språkrör för en ursprunglig inhemsk, språklig och kulturell minoritet och utgör regeringens remissinstans i frågor som rör minoriteten. Målsättningen är att främja och stärka minoritetens identitet samt språkliga och kulturella utveckling och förankring.³² STR-T erhåller statsbidrag enligt förordning (2005:765) och har nio lokalföreningar runt om i landet.³³ STR-T informerar samhället om tornedalingar, kväner och lantalaiset.

Sveriges Radio (SR)

SR har i uppdrag att sända radio i allmänhetens tjänst. Programverksamheten ska präglas av oberoende och stark integritet och bedrivs självständigt i förhållande till såväl staten som olika ekonomiska, politiska och andra intressen och maktsfärer i samhället.³⁴ Enligt sändningstillståndet ska SR ha ett utbud av program på meänkieli och om minoriteten.³⁵

Sveriges Television (SVT)

SVT:s uppdrag är att garantera medborgarna ett brett utbud av program och tjänster via tv, webb och andra publiceringsformer. SVT:s utbud ska präglas av demokratiska och humanistiska värden, folkbildningsambitioner, mångfald och kvalitet och ska vara tillgängligt för alla oavsett förutsättningar och bakgrund.³⁶ Enligt sändningstillståndet ska SVT ha ett utbud av program på meänkieli och om minoriteten.³⁷

Tornedalsrådet

Tornedalsrådet är en samarbetsorganisation för tornedalskommunerna i Finland och Sverige, samt kommuner i norra Norge. Medlemskommuner är Enontekiö, Haparanda, Kiruna, Kolari, Kåfjord, Lyngen, Muonio, Nordreisa, Pajala, Pello, Storfjord, Tornio, Ylitornio och Övertorneå. Tornedalsrådet

²⁸ [Kulturrådet \(kulturradet.se\)](http://kulturradet.se).

²⁹ [Material för att undervisa om nationella minoriteter - Skolverket](#).

³⁰ [Regleringsbrev 2022 Myndighet Statens skolverk - Ekonomistyrningsverket \(esv.se\)](#).

³¹ [Svenska filminstitutet](#).

³² [Stadgar-STR-T-20210424.pdf](#).

³³ [Förordning \(2005:765\) om statsbidrag för nationella minoriteter Svensk författningssamling 2005:2005:765 t.o.m. SFS 2020:393 - Riksdagen](#).

³⁴ [Sveriges Radio - Regeringen.se](#).

³⁵ [Tillstånd för Sveriges Radio AB att sända ljudradio \(regeringen.se\)](#).

³⁶ [Sveriges Television - Regeringen.se](#).

³⁷ [Tillstånd för Sveriges Television AB att sända tv och sökbar \(regeringen.se\)](#).

arbetar för bättre förutsättningar för gränsöverskridande samarbete, företagande, kultur och infrastruktur.³⁸

Tornedalsteatern-Tornionlaakson teatteri

Tornedalsteatern har till syfte att bedriva teaterverksamhet med medverkan av både amatörer och professionella, verka för konstnärlig yttrandefrihet, demokratiska arbetsformer och erbjuda ett alternativ till kommersialiserad kultur. Tornedalsteatern har sin kärna i tornedalsk identitet, språket meänkieli och har också till syfte att stärka detta genom teater, sång och andra konstnärliga uttryck.³⁹ Tornedalsteatern erhåller verksamhetsbidrag från Statens kulturråd, Region Norrbotten, Sparbanken Nord och kommunerna Kiruna, Pajala, Övertorneå samt Haparanda.⁴⁰

Tornionlaakson museo - Tornedalens museum

Museet presenterar Tornedalens kultur och historia på båda sidor om gränsen mellan Finland och Sverige. Museet är specialiserat på den tornedalska livsstilen och fenomen. Tornedalens museum har regionalt ansvar att främja regional museiverksamhet och bedriva kulturmiljöarbete. Museet grundades 1914 och 2014 blev museet det enda gränsöverskridande museum i världen, då museet blev även det svenska Haparandas museum.⁴¹

Utbildningsradion (UR)

UR är en del av public service med fokus på att stärka kunskap och bildning. UR har i uppdrag att producera utbildnings- och folkbildningsprogram via ljudradio och tv-program.⁴² Enligt sändningstillståndet ska UR ha utbud av program på meänkieli och om minoriteten.⁴³

³⁸ [Tornionlaakson neuvosto – Parannamme toimintaedellytyksiä rajat ylittävään työssäkäyntiin – yritystoimintaan – kulttuuriin ja infrastruktuuriin \(tornedalen.org\).](#)

³⁹ [Stadgar.pdf \(usercontent.one\).](#)

⁴⁰ [Våra investerare - Tornedalsteatern / Tornionlaakson teatteri.](#)

⁴¹ [Tornionlaakson museo - Tornedalens museum - Tornio.](#)

⁴² [Utbildningsradion - Regeringen.se.](#)

⁴³ [Tillstånd för Sveriges Utbildningsradio AB att sända ljudradio, tv \(regeringen.se\).](#)

2. Metod och genomförande

Projektet har genomförts med en projektledare på halvtid från 1 september 2020 till 31 augusti 2022, och på fyrtio procent från 1 september 2022 till 31 augusti 2023. Under projektets första år utsågs en styrgrupp och referensgrupp och under andra året rekryterades en kulturpolitisk referensgrupp. Samtliga grupper har sammanträtt två gånger per termin eller tätare när behov förekommit. Metod för genomlysning av området och framtagande av förslag har varit digitala workshops, djupintervjuer, studiebesök, rundabordssamtal samt dialoger med grupper och intressenter.

2.1 En strategisk och beslutande styrgrupp för projektet

Styrgruppen har haft en strategisk roll samt att bevaka att projektplanen följs. Ledamöterna har haft mandat att fatta beslut för den organisation som de representerat alternativt haft specialkompetens inom området där projektet verkat. Styrgruppen har bestått av representanter utsedda av Met Nuoret, STR-T, Föreningen Norden Norrbotten, Tornedalsteatern, Luleå tekniska universitet och Region Norrbotten. Styrgruppen har utsett och fastställt ledamöter i referensgrupp och kulturpolitisk referensgrupp.

2.1.1 Styrgruppens sammansättning

- Met Nuoret - Viktor Krutrök
- STR-T - Kerstin Salomonsson 2020–09 till 2021–04, Linnéa Huhta 2021–05 till 2022–05, Bengt Niska 2022–06 till 2023–08 med Tage Alalehto som ersättare 2021–05 – 2023–08
- Föreningen Norden Norrbotten - Eivor Olofsson 2021–09 till 2023–08
- Tornedalsteatern - Roland Björkén 2020–09 till 2023–03, Ann-Mari Mäki Larsson 2023–04 till 2023–08
- Luleå tekniska universitet - Curt Persson 2020–09 till 2023–08, Dag Avango ersättare från 2022–09 till 23–01
- Region Norrbotten - Tomas Vedestig 2020–09 till 2022–12, Jan-Anders Perdahl 2023–01 till 2023–08

2.2 En rådgivande referensgrupp för projektet

Referensgruppens funktion har varit att stödja projektledaren i det dagliga arbetet samt att utforma och testa idéer för projektet. Gruppen har varit vägledande och rådgivande i processen. Ledamöterna i referensgruppen har varit verksamma kulturskapare, organisationsföreträdare inom kultursektorn eller haft specialkompetens inom mångfasetterat kulturskapande, institutionsuppbyggnad/organisering, processledning, juridik och finansiering.

2.2.1 Referensgruppens sammansättning

- Erling Fredriksson
- Hans Notsten
- Johanna Olofsson Roth
- Lena Ylipää
- Rebecka Digervall
- Klara Pasma t.o.m. 2022–01

2.3 En kulturpolitisk referensgrupp för ett hållbart förankringsarbete

Den kulturpolitiska referensgruppens uppdrag har varit att fungera som vägledande och rådgivande, att vara en bro till politiken och har varit en viktig part för att projektet ska kunna uppnå ett långsiktigt bestående resultat. Gruppen har även fungerat som informations-spridare och har rapporterat vidare i sina strukturer och nätverk. Den kulturpolitiska referensgruppen har representerat olika partipolitiska inriktningar på lokal, regional och nationell nivå. Ledamöter har haft kompetens och kunskap om kulturinstitutioner samt erfarenhet av att driva kulturella frågor. Den kulturpolitiska referensgruppen har varit verksam i projektet från november 2021.

2.3.1 Kulturpolitiska referensgruppens sammansättning

- Christine Brännvall (FI)
- Johannes Sundelin (S)
- Lennart Lantto (S)
- Mattias Timander (C)

2.4 Samverkanspartners

I dialog med STR-T och Met Nuoret har projektet identifierat samverkanspartners under första året vilka blev; Kulturrådet, Institutet för språk och folkminnen, Forum för levande historia, Sveriges radio, Utbildningsradion, Sveriges television, Riksantikvarieämbetet, Statens filminstitut, Kulturdepartementet, förvaltningsområdeskommuner för meänkieli och internationella aktörer exempelvis Halti Kvenkultursenter. Dessa samverkanspartners har inbjudits eller kontaktats för deltagande i projektaktiviteter samt bilaterala samtal under projektets genomförande i syfte att inhämta råd inför tillskapandet av en framtida kulturinstitution.

Under första projektåret genomfördes en kort enkät för att undersöka samverkansparternas inställning till vilken typ av verksamhet som en kultursamlande verksamhet ska bedriva. Parterna fick gradera de olika behoven informationscentrum, mötesplats, museum och forskning utifrån en femgradig skala där 1 inte var viktigt och 5 var avgörande. Resultatet visade att alla behov ansågs viktiga. 2019 genomförde Region Norrbotten ett rundabordsamtal inför projektet och våren 2023 genomfördes ett uppföljande rundabordsamtal dit samverkanspartners inbjöds.

Projektet har också haft bilaterala kontakter med sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset samt projektet Meän Ääni.⁴⁴ Projektet har även deltagit vid arrangemang som genomförts av dessa två parter.

Utöver det har projektet deltagit med information vid övergripande samråd för nationella minoriteter samt en nätverksträff för tjänstepersoner i förvaltningsområdeskommuner för meänkieli arrangerat av Region Norrbotten under hösten 2021.

2.5 Digitala workshops och Town Hall

COVID19-pandemin medförde att projektet fick ställa om till att genomföra mesta delen av aktiviteterna digitalt mellan åren 2020–2022. Detta ledde till att dialogmöten blev mer tillgängliga och innebar en större möjlighet för fler att delta oavsett bostadsort. Under första året genomfördes fem digitala workshops. Fyra med kulturskapare, språkbärare och föreningsmänniskor samt en workshop med samverkanspartners.⁴⁵ Processledare var Mattias Barsk, Arctic Minds AB, och vid workshopparna användes digitala whiteboards från verktyget MIRO. Syftet var att deltagarna skulle ge förslag på innehåll till informationscentrum, mötesplatser för kulturella och kreativa näringar, huvudmuseum och forskning. Ett femtiotal deltagare från Skåne i syd till Lappland i nord deltog och över 500 idéer inkom. Merparten av deltagarna var kvinnor i medelåldern. De digitala

⁴⁴ [Komisuuini.se](https://www.komisuuini.se) och [Meän Ääni: Unga filmskapare i Tornedalen \(meanaani.se\)](https://www.meanaani.se).

⁴⁵ Skärmdumpar från digitala workshops återfinns i bilaga 1.

workshoptillfällena genomfördes för och som inhämtning, inkludering och förankring av idéer från gruppen och för att skapa ett engagemang om en möjlig kulturinstitution på gräsrotsnivå. Under andra året bjöds deltagarna från workshoptillfällena in till digitala Town Hall-möten där projektet berättade om det fortlöpande arbetet, den fortsatta processen och svarade på deltagarnas frågor.⁴⁶

2.6 Barn och ungas perspektiv genom djupintervjuer

I framtagandet och utformandet av projektförslagen har barn och ungas deltagande och perspektiv varit centralt. Under andra projektåret genomförde Sigmar Metodbyrå 11 djupintervjuer med barn och unga i åldern –13 år, 14–18 år och 19–26 år om deras syn på en kultursamlade verksamhet och dess innehåll.⁴⁷

När det gäller intresseområden uttalar samtliga målgrupper intresse för teater, musik samt film. Kopplat till friluftsliv är sport som fotboll, hockey samt brottning återkommande. Majoriteten av respondenterna konsumerar kultur både analogt och digitalt och föredrar båda sätten lika mycket. Till viss del påverkas detta av långa avstånd och begränsat utbud av kultur i deras närområde. Digital konsumtion möter ett bredare utbud. Den yngsta målgruppen befinner sig på plattformar så som TikTok, YouTube och Instagram där de konsumerar mycket av den kultur de tar del av. Majoriteten av respondenterna uttrycker att de gärna är medskapare av kultur i form av teater, musik eller liknande.

De som har familj, släkt och vänner som kan språket meänkieli uttalar en önskan om att kunna prata samt förstå språket bättre. Majoriteten vill lära sig mer eller kunna tala språket bättre men det prioriteras bort till förmån för andra aktiviteter och intressen. Ett hinder för att välja att läsa meänkieli i skolan är att något annat då måste väljas bort. Det faktum att möjligheten att göra både och inte alltid existerar minskar intresset att ta del av skolans modersmålsundervisning. De respondenter som inte har någon i familjen eller slakten som talar språket uttrycker inte heller någon önskan om att lära sig språket.

Synen från andra i samhället på språket upplevs av de unga som:

- Ett språk med låg status
- Upplevs onödig
- Folk har dålig koll
- Lite utanför
- Lockar inte unga

När det kommer till kulturen och historien så svarade de yngre respondenterna generellt att de visste mindre än de två äldre ålderskategorierna. Ett fåtal ansåg sig ha en god bild av sitt ursprung och historien kring det. De yngre respondenterna uttryckte generellt sett att de hade ingen eller lite kunskap om kulturen samt historia. Majoriteten uttryckte en vilja att lära sig mer, om platsen de bor på, mathistoria, fiske och jakt samt hur livet var förr på gårdarna.

Vad som ska finnas på en kultursamlade plats speglar respondenternas svar på vilken typ av kultur de konsumerar idag och varierar inte nämnvärt mellan ålderskategorierna. De önskar en central plats att umgås, med möjlighet att själva fylla platsen med aktiviteter så som teater, spel eller musik. Även möjlighet att se på film och dokumentärer efterfrågas. Ett flertal respondenter uttalar även önskemål om att möta influencers med samma bakgrund som bjöds in för att dela med sig av erfarenheter och inspirera.

⁴⁶ Ett Town Hall-möte är en offentlig mötesform där invånare i ett samhälle eller en kommun har möjlighet att träffas och diskutera med politiska ledare och tjänstemän. Mötet är oftast öppet för alla och syftar till att ge invånarna en chans att ställa frågor, framföra åsikter och diskutera aktuella frågor som påverkar deras samhälle.

⁴⁷ En sammanfattning av intervjuerna återfinns i bilaga 2.

2.7 Studiebesök och digitala informationsmöten

En aktivitet i projektet har varit att inhämta kunskap från omgivningen, det vill säga från institutioner som idag bedriver liknande verksamhet. Enligt projektplanen skulle studiebesök genomföras till Halti Kvenkultursenter, detta besök har inte genomförts. Projektet har i stället besökt och fått information från fler verksamheter.

Halti Kvenkultursenter IKS, Hanaholmen, Finlandsinstitutet och Siida Saamelaimuseo Luontokeskus har presenterat sina verksamheter vid digitala informationsmöten. Fysiska studiebesök har genomförts till Aejlies i Tärnaby och Ájtte fjäll- och samemuseum i Jokkmokk.

Syftet med informationsmötena och besöken har varit att inhämta kunskap och råd i hur andra institutioner har byggt upp sin verksamhet. Målgruppen för dessa studiebesök och informationsmöten har varit projektets styrgrupp, referensgrupp, kulturpolitisk referensgrupp samt tjänstepersoner vid Region Norrbotten. Besöken och informationsmötena har lett till att projektet erhållit en relativt bra omvärldsbild av hur kulturinstitutioner kan skapas och utvecklas utifrån förutsättningar.

2.8 Information och kommunikation

Projektet har kommunicerats i olika plattformar, genom press för allmänheten och artiklar på webb. Instagram-kontot k_kuppau⁴⁸ har varit ett medium för information och kontakt. Nedan ett urval av artiklar från webb.

[Kultursamlade verksamhet - Minoritet.se](#)

[Projekt Kultursamlade verksamhet för tornedalingar, kväner och lantalaiset pågår i Norrbotten – Föreningen Norden](#)

[Kulturen samlas - Komisuuni.se](#)

[Kulturinstitution saknas än – Föreningen Norden](#)

⁴⁸ Kuppau betyder koppning på meänkieli.

3. Informationscentrum

3.1 Tornedalingar, kväner och lantalaiset – en okänd nationell minoritet

Genomförda undersökningar visar att allmänhetens kunskap om nationella minoriteter är låg. Tornedalingar är den minoritet som svenskar har minst kunskap om visar en Kantar Sifo undersökning genomförd 2020.⁴⁹ Personer som bor i norra Sverige eller i storstadsregionerna Stockholm och Göteborg har något bättre kunskap om nationella minoriteter än övriga delar av landet. Utvecklingen av befolkningens kännedom om minoriteterna har i det närmaste stått still, kännedomen är kvar på ungefär samma nivå 2020 som 2010.

Rapporten *Minoritet i historien* utgiven av Forum för levande historia 2021 bekräftar också bilden av låg kunskap när det gäller den svenska allmänhetens kunskaper om tornedalingarnas historia.⁵⁰ I mars 2019 tillsattes en sannings- och försoningskommission för tornedalingar, kväner och lantalaiset.⁵¹ En del av sannings- och försoningskommissionens uppdrag är att sprida information om tornedalingar, kväner och lantalaiset för att öka kunskapen om minoriteten och dess historiska erfarenheter. Det är i dagsläget oklart på vilket sätt kunskapsspridning kommer att ske efter att kommissionen avslutat sitt uppdrag 2023 och vilka insatser kommissionen kommer att rekommendera.

Behovet av information och kunskap om tornedalingar, kväner och lantalaiset är ytterst påtaglig och akut. I förstudien *”Då var jag som en fånge” Statens övergrepp på tornedalingar och meänkielitalande under 1800- och 1900-talet*, som också ligger till grund för sannings- och försoningskommissionens arbete, lyfts behovet av ett informationscentrum som förmedlar kunskap om tornedalingars, kväners och lantalaisets kultur.⁵² I dagsläget finns strukturer när det gäller information men det är utspritt bland olika aktörer och berör specifika ändamål. Det saknas en organisation som har ett tydligt nationellt ansvar att förmedla kunskap och information om tornedalingar, kväner och lantalaiset till majoritetssamhället och till minoriteten. Informationen idag vilar på en sårbar struktur då ingen har ett nationellt ansvar att långsiktigt informera och förmedla djupare kunskap om minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset. I *Nästa steg-förslag för en stärkt minoritetspolitik* (SOU 2017:60) uppmärksammades behovet av att regeringen i utvecklingen av den nationella minoritetspolitiken särskilt uppmärksammar behovet av att bygga upp starka institutioner för de nationella minoriteternas språk och kultur.⁵³ Tornedalingar, kväner och lantalaiset saknar idag den typen av samlande institution.

Civilsamhällesorganisationer som representerar tornedalingar, kväner och lantalaiset fungerar ofta idag som kvalitetsgranskare av information till de allmänna då de är kunskapsbärare. Representanter för minoriteten får idag ofta bistå myndigheter och organisationer med tips på information, samt korrekturläsa och korrigera fakta.

3.2 Kunskaps- och informationsförmedlare för minoriteten

Se avsnitt 1.2 för lista över kunskaps- och informationsförmedlare inom området. Den uppräkningslista är på inga sätt fullständig utan kommuniceras för att skapa en bild av att det finns olika aktörer som idag levererar kunskap och information utifrån den kontext och de uppdrag respektive organisation har. Det finns även en rad enskilda kulturskapare som bidrar med kunskap och information genom litteratur, bild, musik m.m. Alla dessa aktörer ska en etablering av ett informationscentrum för

⁴⁹ [Nationella minoriteter 2020 | Institutet för språk och folkminnen \(isof.se\)](#).

⁵⁰ [rapport minoritet i historien rapport.pdf \(levandehistoria.se\)](#).

⁵¹ [övergrepp mot meänkielitalande ska utredas - Minoritet.se](#).

⁵² [Då var jag som en fånge e-magasin \(hscopy.se\)](#) sid 111.

⁵³ SOU 2017:60 Nästa steg – Förslag för en stärkt minoritetspolitik, sid 258.

tornedalingar, kväner och lantalaiset förhålla sig till.

3.3 Webbplatsen Minoritet.se

I proposition 2008/09:158 bedömde regeringen att:

*”de nationella minoriteternas nutida och historiska närvaro samt deras språk och kultur behöver aktivt synliggöras i det svenska samhället som en del av vårt svenska kulturarv”.*⁵⁴

Som ett led i att öka informationen och kunskapen om nationella minoriteter inrättades kunskapsportalen minoritet.se 2010 efter att Sametinget genomfört en förstudie.⁵⁵ Sametinget har ansvarat för minoritet.se sedan 2010 och i arbetet med webbplatsen involveras judarna, romerna, samerna, sverigefinnarna och tornedalingar

Bakgrunden till att Sametinget fick uppdraget av regeringen är myndighetens erfarenhet och kunskap av att driva Samiskt informationscentrum, ett av myndighetens uppdrag sedan 2005. Uppdraget är nationellt med direktiv från regeringen genom regleringsbrevet. Under åren 2001 och 2004 bedrev regeringen en nationell informationskampanj för att öka allmänhetens kunskaper om samerna. Som en del av denna satsning fick Sametinget regeringens uppdrag att bygga upp ett nationellt, permanent, samiskt informationscentrum.⁵⁶

Regeringen ansåg vidare i proposition 2008/09:158 att ett statligt huvudmannaskap för minoritet.se är att föredra av principiella skäl då informationskyldigheten åligger Sverige som stat och inte de nationella minoriteterna. Denna rapport författare delar uppfattningen att stat är informationsbärare, däremot är rapportförfattaren av uppfattningen att varken stat eller myndigheter är kunskapsbärare. Det är civilsamhället som är kunskapsbärare i frågor som rör nationella minoriteter.

3.4 Projektets bedömning gällande informationscentrum

Det ska inrättas ett informationscentrum för tornedalingar, kväner och lantalaiset.

Informationscentrumets primära verksamhet är:

- att sprida kunskap om tornedalingar, kväner och lantalaiset via en webbplats
- att samordna informationskampanjer i samarbete med andra aktörer

Frågan om etablering av ett informationscentrum är ett ärende som bör hanteras och beslutas om av regeringen då ett informationscentrum är en nationell angelägenhet, inte en lokal eller regional fråga.

⁵⁴ Från erkännande till egenmakt. Regeringens strategi för de nationella minoriteterna. Regeringens proposition 2008/09:158, sid 119.

⁵⁵ [Ny hemsida om nationella minoriteter öppnar - Sametinget.](#)

⁵⁶ [Samiskt informationscentrum - Minoritet.se.](#)

4. Mötesplatser och museum

4.1 Kulturpolitik

4.1.1 Den nationella kulturpolitiken och minoritetspolitiken

Målet för kulturpolitiken är att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling.

För att uppnå de kulturpolitiska målen ska kulturpolitiken⁵⁷

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur

Det finns även riksdagsbundna mål⁵⁸ inom kulturpolitiken när det gäller

- litteratur och läsfrämjande
- arkitektur, form och design
- arkiv
- kulturmiljö

Den svenska minoritetspolitiken är i förhållande till andra politikområden ung då politikområdet introducerades år 2000. Målet för politikområdet är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt att stödja de historiska minoritetsspråken. Grunden till detta är två konventioner som Sverige ratificerat: *Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter* (ramkonventionen) och den *Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk* (minoritetsspråkskonventionen). Sverige har genom ramkonventionen åtagit sig att vidta lämpliga åtgärder för att inom alla områden av det ekonomiska, sociala, politiska och kulturella livet främja fullständig och effektiv jämlikhet mellan nationella minoriteter och den övriga befolkningen. De grupper som är nationella minoriteter har olika bakgrund, kultur och historia men gemensamt är att alla har långvarig historisk närvaro i landet. Varje person har rätt att välja om den identifierar sig som nationell minoritet.⁵⁹

Rättigheterna för tornedalingar, kväner och lantalaiset regleras i språklagen och minoritetslagen.⁶⁰ Dessa två lagar gäller i hela landet och när det gäller *Kultursamlade verksamhet för tornedalingar, kväner och lantalaiset* är minoritetslagens §4 särskilt viktig;

”I språklagen (2009:600) anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur

⁵⁷ [Mål för kultur - Regeringen.se.](#)

⁵⁸ [Mål för kultur - Regeringen.se.](#)

⁵⁹ [Minoritetspolitik - Minoritet.se.](#)

⁶⁰ Se [Språklag \(2009:600\) Svensk författningssamling 2009:2009:600 - Riksdagen](#) och [Lag \(2009:724\) om nationella minoriteter och minoritetsspråk Svensk författningssamling 2009:2009:724 t.o.m. SFS 2022:68 - Riksdagen.](#)

i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.”

Med andra ord säger lagen att regeringen och förvaltningsmyndigheter har ett främjandeuppdrag när det gäller tornedalingars, kväners och lantalaisets möjlighet att behålla och utveckla sin kultur. Barns utveckling av sin kulturella identitet är särskilt viktig. I sammanhanget bör det också poängteras att Barnkonventionen blev svensk lag 1 januari 2020.⁶¹ Artikel 30 i barnkonventionen är tydlig när det gäller vilka rättigheter barn som tillhör nationella minoriteter och urfolk har:

”I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör ett urfolk ska ett barn som tillhör en sådan minoritet eller ett sådant urfolk inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.”

I april 2022 presenterade regeringen en satsning på de nationella minoritetsspråken, då presenterades också *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*.⁶² Ett av handlingsprogrammets strategiområden är *Kultur bär språk och språk bär kultur*. Med detta menar regeringen att minoritetsspråk och minoritetskultur ofta är integrerade. Språk och kultur är uttryck för identitet och historia. Regeringen anser vidare att det är viktigt att de nationella minoritetsspråken är synliga i kulturlivet. För att minoritetsspråken ska vara levande och utvecklas behövs kulturella arenor där språken får ta plats, såsom teatrar, bibliotek, kulturcentrum, medier, museer, arkiv m.m. finnas. Genom olika typer av kulturella uttryck och arenor kan kunskap och kännedom spridas om minoritetsspråken i samhället. Rapportens författare delar regeringens ståndpunkt och vill belysa att för tornedalingar, kväner och lantalaiset saknas det nationella kulturella arenor såsom kulturcentrum och museer.

4.1.2 Kultursamverkansmodellen och den regionala kulturplanen

Norrbotten anslöt sig till kultursamverkansmodellen 2011. Rent konkret innebär kultursamverkansmodellen att regeringen ger Kulturrådet i uppdrag att årligen fördela medel till landstingen och regionerna. Regionerna i sin tur samverkar med kommuner, kulturorganisationer och kulturföreningar. Regionerna för dialog med olika parter i syfte att ta fram en kulturplan där nuläge och förslag till insatser beskrivs. Kulturplanen är underlag för vilka medel regionen erhåller från staten och politiken inom regionen fattar sedan beslut om fördelningen av medel inom regionen. Urfolk, nationella minoriteter, minoritetsspråk och dess kultur har alltid varit närvarande och synliga i Norrbottens regionala kulturplaner ända sedan 2011. Sedan 2014 har nationella minoriteter och urfolk varit en av regionens målområden i kulturplanen. Det kan konstateras att nationella minoriteter och urfolk är en bärande del av den norrbottniska kulturen. I nuvarande Kulturplan Norrbotten 2023–2026 finns följande utvecklingsinsatser för nationella minoriteter och urfolk:⁶³

Region Norrbotten vill

- möta upp utvecklingen av nationella minoriteter och urfolks kultur genom att

⁶¹ [Barnkonventionen som svensk lag - Regeringen.se](#).

⁶² [Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken - Regeringen.se](#).

⁶³ [ren220119-kulturplan-a4-broschyr_v2_webb\(1\).pdf](#).

skapa förutsättningar för stabila nationella minoritets- och urfolksorganisationer.

- utveckla mötesplatser, samverkansformer och forum för dialog för nationella minoriteter och urfolk för erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling.
- skapa förutsättningar för skapande av kultur för barn och unga samt barnpedagogisk verksamhet på nationella minoritetsspråk och samiska.
- stötta nationella minoriteter och urfolks kulturskapande för utveckling av kulturella uttryck, identiteter och språk.
- etablera en eller flera områden inom kultursamlade verksamhet för tornedalingar, kväner och lantalaiset i samverkan med minoritetsgruppens aktörer.
- stärka Tornedalsteaterns förutsättningar till utveckling genom att inkludera verksamheten i kultursamverkansmodellen.

Utvecklingen av en kultursamlade verksamhet för tornedalingar, kväner och lantalaiset (kulturinstitution) kan därmed sägas är prioriterad av Region Norrbotten.

4.2 Behovet av mötesplatser

Arrangemang av föreningar och offentliga aktörer är naturliga mötesplatser för tornedalingar, kväner och lantalaiset. De senaste femton åren har det förutom en rad arrangemang funnits och finns festivaler som på olika sätt manifesterat minoritetens identitet, historia, språk, musik, litteratur och kultur. Som exempel kan nämnas Tornedalsfesten, Hilja Byström-dagen, Meänfestivaali, European festival of the Night, Aurinkofesti och Gällivare minoritetsspråksfestival.⁶⁴ De flesta av festivalerna har varit eller är uppbyggda av ideella aktörer och eldsjälur med stöd av offentliga aktörer. Festivalerna är och har varit viktiga mötesplatser för minoriteten, i syfte att skapa tillhörighet och stärka självkänslan och har ofta också synliggjort talanger för en större allmänhet. Tyvärr är endast ett fåtal av dessa festivaler verksamma idag och det visar på att det finns ett behov av finansiering och stöttning för att eldsjälur även fortsättningsvis ska vilja och orka arrangera festivaler. Många av sommarmarknaderna och arrangemang i byar i det ursprungliga språkområdet för meänkieli brukar också ha kulturella och meänkieliska inslag i sina program. Synonymt för alla arrangemang är enligt rapportförfattaren eldsjälur som behöver stöttning i sitt vidare arbete för att lösa finansiering och utveckla arrangemangen.

Det finns ett stort och påtagligt behov av mötesplatser där tornedalingar, kväners och lantalaisets kulturella uttryck manifesteras. Det ska vara som en referensgruppsledamot uttryckte sig:

”En typ av Jokkmokk marknad men för oss tornedalingar. Skivsläpp, boksläpp, intressanta föreläsningar, musik, teater. Vi behöver det som Jokkmokks marknad är för samerna men bara för oss och alla som vill dela den med oss.”⁶⁵

Mötesplatsen behöver inte vara en fast plats utan rörlig och anpassningsbar, för att öka tillgängligheten för fler. Detta skulle kunna lösas genom att det finns fast personal som arbetar med

⁶⁴ Se [Tornedalsfesten till Stockholm - Minoritet.se](#), [Hilja Byströmdagen i Övertorneå / Bengt Pohjanen: Ruottin Tornionlaakson ensimmäinen kaunokirjalinen ääni - Meänraatio | Sveriges Radio](#), [Meänfestivaali | Pajala | Facebook](#), [European Festival of the Night \(nightfestival.se\)](#), [Met Nuoret + Kulturföreningen Lava = Aurinkofesti – Met Nuoret](#) och [Om Festivalen — GiellaKieli](#).

⁶⁵ Erling Fredriksson, Tornedalsteatern, mejlkorrespondens 20220110.

events i andras lokaler och på olika geografiska platser. En mötesplats öppnar också upp möjligheten att attrahera kulturskapare att delta. Mötesplatserna kan också vara pådrivande och inspirerande i den kulturpolitiska debatten och också vara ett stöd för lokala nöjesproducenter och arrangörer.

I Region Norrbottens kulturplan 2023–2026 uttrycks ambitioner vilka harmonierar med behovet av mötesplatser för tornedalingar, kväner och lantalaiset.⁶⁶

4.3 Behovet av ett huvudmuseum

I Norrbottens län finns flera olika typer av muséer i varierande storlek och driftsform. Muséerna kan indelas i tre huvudsakliga grupper:⁶⁷

1. Regionala (Norrbottens museum, Åjtte – Svenskt Fjäll- och Samemuseum, Silvermuseet, Konstmuseet i Norr)
2. Lokala (Piteå museum, Gällivare museum och Försvarsmuseet i Boden)
3. Bygdemuseer (hembygdsrörelsen, privata museer och privata samlingar)

Ett museum är, som det uttrycks i den svenska museilagen, en institution som är öppen för allmänheten och som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och människans omvärld. Museernas huvudsakliga uppgift är att arbeta med publik verksamhet, kunskapsuppbyggnad och förvaltning av samlingar.⁶⁸

Rapporten *Museer under press 2022 - läget i landet enligt 98 museichefer* belyste förutsättningarna att driva en bra museiverksamhet i relation till det ekonomiska läget och Museilagen.⁶⁹

Rapporten visade bland annat att:

- En dryg femtedel av museerna har ett sämre ekonomiskt läge än året innan.
- Tre femtedelar anger att det ekonomiska läget är likvärdigt med fjolåret. Det innebär dock i realiteten att basverksamheten skärs ned då kostnaderna ökar.
- Nuvarande läge har föregåtts av åratals av ekonomisk urholkning, som ytterligare kraftigt förvärrats av att besöksintäkterna rasat under två års tid i och med pandemin.
- Drygt hälften av museicheferna larmar om att möjligheterna att bedriva en aktiv samlingsförvaltning är dåliga. Det innebär bland annat att museer saknar resurser att samla in vår samtid för framtida besökare.
- Hela 84 procent upplever att dialogen med politiken är "halvbra" eller god, en liten ökning från i fjol och bättre än året innan (80 respektive 68 procent).
- Hela 82 procent upplever att museet har goda möjligheter att vara en stark samhällsaktör och bidra till det offentliga samtalet, en liten minskning från fjolårets rapport (89 procent).

Den statliga utredningen *Nästa steg – förslag för en stärkt minoritetspolitik* (SOU 2017:60) har gjort bedömningen att regeringen bör i det fortsatta arbetet med att utveckla den nationella minoritetspolitiken särskilt uppmärksamma behovet av att bygga upp starka institutioner för de nationella minoriteternas språk och kultur.⁷⁰ Det kan konstateras att inget museum har ett specifikt ansvar när det gäller tornedalingar, kväner och lantalaiset. Det kan också konstateras att det inte heller finns något nationellt museum med specifikt ansvar. I exempelvis Kiruna finns det behov av att förmedla kväners och lantalaisets kultur. Det har förekommit initiativ för att bygga upp lokal museiverksamhet som förmedlar och åskådliggör lantalaisets kultur till kommande generationer.

⁶⁶ [ren220119-kulturplan-a4-broschyr_v2_webb\(1\).pdf](#).

⁶⁷ Kulturplan 2011-2013, Norrbottens läns landsting [13.8 Kulturplan \(yumpu.com\)](#).

⁶⁸ [Museilag \(2017:563\) Svensk författningssamling 2017:2017:563 t.o.m. SFS 2019:977 - Riksdagen](#).

⁶⁹ [Museer-under-press_SM_2022.pdf \(sverigemuseer.se\)](#).

⁷⁰ [nasta-steg-forslag-for-en-starkt-minoritetspolitik-sou-201760.pdf](#), sid 258.

Tyvärr har detta inte varit möjligt då det är i strid med riksintresse. Istället har materialet skänkts till kvänska museer i Norge.⁷¹ Det är bekymmersamt att detta kan ske med tanke på den lagstiftning och skyldighet som Sverige har när det gäller tornedalingars, kväners och lantalaisets kultur och språk.

4.4 Behovet av ett digitalt museum

Det finns särskilda skäl att här kort kommentera Riksantikvarieämbetets rapport *Museers digitala förmedling* från 2018. Riksantikvarieämbetets undersökning visade att ju större ett museum är desto större är sannolikheten att de använder digitala format utöver de analoga. Hemsida och sociala medier är däremot använda i alla storlekar och typer av museer. Mer avancerad digital utställningsteknik återfinns nästan bara på de stora museerna. Medan de mindre museerna i första hand prioriterar sina fysiska besökare tenderar de större museerna att i högre grad jämställa de fysiska och de digitala besökarna. Även när det gäller syftet med att tillgängliggöra samlingarna digitalt har de små museerna det fysiska besöket som främsta incitament.⁷²

Med hänsyn till ungas perspektiv på konsumtion av kultur och att tornedalingar, kväner och lantalaiset bor i hela landet bör det noga övervägas att initialt inrätta ett digitalt och virtuellt museum för att förmedla kunskap om tornedalingars, kväners och lantalaisets kultur innan ett fysiskt huvudmuseum inrättas.⁷³

4.5 Ett museum som tar ansvar för kulturarvet och kulturmiljöer

I rapporten *”Då var jag som en fånge” Statens övergrepp på tornedalingar och meänkielitalande under 1800- och 1900-talet* berörs kulturarvet för tornedalingar, kväner och lantalaiset översiktligt.⁷⁴ Enligt Riksantikvarieämbetet är kulturarv alla materiella och immateriella uttryck (spår, lämningar, föremål, konstruktioner, miljöer, system, strukturer, verksamheter, traditioner, namnskick, kunskaper etc.) för mänsklig påverkan.⁷⁵ Ett museum för tornedalingar, kväner och lantalaiset skulle förutom att spegla dåtid, samtid och framtid även förmedla kunskap om kulturarv och kulturmiljöer.

Men vad är då kulturarvet i förhållande till majoritetsbefolkningen? Exempel på markörer när det gäller kulturarv för tornedalingar, kväner och lantalaiset i förhållande till majoritetsbefolkningen är meänkieli, religion (den inomkyrkliga laestadianska väckelsen), arkitektur, båtbyggeri, musik, levnadssätt, mat, jakt- och fiskemetoder, renskötsel, hantverk, myrslåtter, berättande, litteratur m.m. När det gäller immateriellt kulturarv är ort- och platsnamn på meänkieli ett tydligt exempel. Ett av det starkaste och kraftfullaste kulturarvet är älvarna med dess biflöden varav Torne älv är den största.

”Älvarna har utgjort en livsviktig resurs för dem som har levt i området. Vattendragen har alltid varit och är fortfarande en väldigt viktig källa till mat. Älvarna var också en av de viktigaste transport- och kommunikationslederna innan järn- och bilvägarna byggdes. På meänkieli benämns älven ofta som väylä, ett ord som dessutom betyder farled. Närheten till strömmande vatten

⁷¹ [Svenske kveners museumsatter må berges til Norge – NRK Kveeni.](#)

⁷² [Ny rapport om museernas digitala förmedling | Riksantikvarieämbetet \(raa.se\).](#)

⁷³ Se kapitel 2.7.1.

⁷⁴ [Då var jag som en fånge e-magasin \(hscopy.se\)](#) sid 24-27.

⁷⁵ [Definition av kulturarv och kulturmiljö | Riksantikvarieämbetet \(raa.se\).](#)

möjliggjorde även användandet av vattenkraft för att exempelvis driva kvarnar och sågverk.”⁷⁶

Liknande museisatsningar som tar ansvar för kulturarv alternativt kulturmiljöer är exempelvis Ekomuseum Bergslagen som är ett nätverk av olika platser att besöka, alla på temat industrihistoria.⁷⁷ Ájtte Fjäll- och samemuseum i Jokkmokk är ett annat exempel som är huvudmuseum för den samiska kulturen, specialmuseum för fjällkedjans natur och kultur samt ett informationscentrum för fjällturisten.⁷⁸ Ett tredje exempel är Siida i finska Enare som är ett kombinerat nationellt museum med ansvar för den samiska kulturen och ett regionalt museum för kulturmiljöer i finska delen av Sápmi.⁷⁹

4.6 Projektets bedömning gällande mötesplatser och museum

Det ska inrättas mötesplatser för de kulturella och kreativa näringarna som berör tornedalingar, kväner och lantalaiset.

Det ska inrättas ett huvudmuseum för tornedalingar, kväner och lantalaiset, initialt ska det inrättas ett digitalt museum.

⁷⁶ [Älvarna – KOTIMATKA](#).

⁷⁷ [Ekomuseum Bergslagen • Upptäck det industrihistoriska kulturarvet](#).

⁷⁸ [Ájtte – Svenskt Fjäll- och Samemuseum \(ajtte.com\)](#).

⁷⁹ [Siida](#).

5. Forskning om och med tornedalingar, kväner och lantalaiset

5.1 Ett forskningsnätverk är initierat

Det kan konstateras att forskning finns inom vissa ämnesområden när det gäller denna minoritet, medan andra områden är obruten mark. I samband med digitala workshops som genomfördes under första projektåret framkom idéer på förslag till fortsatt forskning från deltagare.⁸⁰ För att komma vidare i frågan kontaktades Luleå tekniska universitet samt sannings- och försoningskommissionens sekretariat med frågan om kommissionens anlitade forskare uttryckt önskemål av vidare samtal om forskning rörande tornedalingar, kväner och lantalaiset. Sekretariatet för sannings- och försoningskommissionen samt projektet konstaterade att det fanns starka skäl att kalla till en kickoff för forskare och att erbjuda en arena för samtal kring:

- Vilka forskningsområden är viktiga att forska om i ett vidare perspektiv när det gäller tornedalingar, kväner och lantalaiset?
- Finns det behov av att bilda ett forskarnätverk?
- Kan Luleå tekniska universitet ta ett ansvar i frågan?
- Hur går vi vidare?

Det första mötet i juni 2022 samlade tio deltagare representerandes forskare vid olika universitet samt kommissionen och projektet. Samtliga deltagare var överens om att det fanns behov av ett forskningsnätverk för vidare forskning om tornedalingar, kväner och lantalaiset. Vid detta möte uttryckte forskare behov av vidare forskning om bland annat:

- Arbetsstugorna i Norrbotten
- Språkets funktion och betydelse för identiteten
- Kyrkohistorisk forskning om Tornedalen och särskilt 1900-talet
- Studera teknikhistoria i relation till infrastrukturbygget och naturresurser
- Markanvändning och konflikter samt synergier på olika sätt
- Teknikhistoria och naturresursanvändning i meänkielitalande områden
- Hur ser kulturarvet ut idag? Vilka processer pågår i Tornedalen
- Finns behov av forskning inom alla forskningsfält till exempel om hälsa, kulturarv, älvarnas betydelse, om livet utanför kulturområdet

Därefter har fler förslag på forskningsområden dryftats och nätverket har träffats i september och november 2022 samt i januari, februari, april och juni 2023. Arbetsgrupper har i nuläget formerats inom följande områden:

- Laestadianism som social rörelse
- Markanvändningshistoria i Tornedalen
- Språkteknologi
- Språk och musik
- Kulturarvsprocesser i Tornedalen

Nätverket samlar i skrivande stund forskare från olika discipliner och lärosäten såsom Luleå tekniska universitet, Umeå universitet, Mittuniversitetet, Uppsala universitet, Södertörns högskola, Stockholms universitet och Åbo Akademi. Luleå tekniska universitet har uttryckt intresse av att samordna nätverkets fortsatta arbete då universitetet ingår i The Arctic Five.⁸¹ I nätverket har man som forskare möjlighet att testa forskningsidéer och hitta kollegor. Nätverket är en värdefull resurs för den kommande kulturinstitutionen.

⁸⁰ Se bilaga 1 Idéer från digitala workshops.

⁸¹ [The Arctic Five](#).

5.2 Projektets bedömning gällande forskning

Det ska satsas på vidare forskning om och med den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset, för detta krävs det nationella resurser.

6. Slutsatser

6.1 Projektets rekommendation: Inrätta ett informationscentrum för tornedalingar, kväner och lantalaiset

Målet för informationscentrumet är:

- Att tornedalingars, kväners och lantalaisets ställning och rättigheter säkerställs.
- Att öka kunskapen om den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset för allmänheten men även inom egna gruppen.

Syftet är att förmedla fakta, information och kunskap om den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset så att kultur och språk bevaras enligt konventioner som Sverige ratificerat.

Den primära målgruppen för informationscentrumet är det svenska samhället, där exempelvis barn, ungdomar och media kan vara en prioriterad målgrupp. Två sekundära målgrupper är minoriteten själv där syftet är att stärka självidentifikationsprocessen samt tjänstepersoner vid förvaltningsområdeskommuner och myndigheter.

Portalen bör innehålla bland annat följande typ av information för att kunna förmedla kunskap online.

- Historik om minoriteten
- Det ursprungliga språkområdet
- Meänkieli
- Lagstiftning om nationella minoriteter och minoritetsspråk
- Kartor
- Kultur
- Näringsliv

Inspiration och input kan hämtas bland annat från minoritet.se och samer.se vid implementeringen av portalen. Portalen ska vara ett komplement till minoritet.se och ge en mer djupare information om tornedalingar, kväner och lantalaiset. Vad ett informationscentrum kan innehålla återfinns även i två av rapportens bilagor.⁸²

Portalen kommer att tillföra ett mervärde för minoriteten men också samhället då den här typen av verksamhet inte finns idag. Funktionen behövs och det är svårt för enskilda aktörer att ansvara för den här typen av verksamhet och ansvara för allt själva. Portalen ska bli ett sammanhang att samlas kring och att bli inspirerad av, den ska samla flera olika intressenter vid samma lägereld. Portalen kommer att stärka tornedalingars, kväners och lantalaisets digitala närvaro. Projektets intervjuer med barn och unga under hösten 2021 bekräftar bilden av att unga konsumerar kultur både analogt och digitalt och föredrar båda sätten lika mycket.⁸³

Uppdraget att etablera ett informationscentrum skulle med fördel kunna placeras som ett uppdrag till en kulturinstitution för tornedalingar, kväner och lantalaiset. I avvaktan på beslut återstår alternativet att tilldela ett tidsbegränsat sidouppdrag, till en civilsamhällesorganisation för tornedalingar, kväner och lantalaiset alternativt myndighet som idag har uppdrag gällande nämnda minoritet.

⁸² Se bilaga 1 Idéer från digitala workshops och bilaga 3 Om minoritet.se.

⁸³ Se bilaga 2 Sammanställning intervjuer barn och unga Kultursamlade verksamhet.

Idag finns två myndigheter med uppdrag som tangerar ett informationscentrums uppdrag, det är ISOFs uppdrag att etablera språkcentrum för meänkieli och KBs uppdrag att etablera resursbibliotek för meänkieli.

Språkcentrum för meänkielis primära uppdrag är att genomföra insatser med syfte att stärka och revitalisera meänkieli. Centrumets uppgifter är att aktivt främja och stimulera ökad användning av meänkieli i samhället, bistå med sakkunskap och utveckla metoder för att stärka minoritetens förutsättningar att bruka och återta språket samt sprida kunskaper om revitalisering. Barn och unga ska särskilt prioriteras och arbetet ska ske aktivt tillsammans med tornedalningar, kväner och lantalaiset. Språkcentrumet är bemannat med fyra tjänster och fysiskt lokaliserat till Övertorneå och Kiruna. Etablering är berett under 2022.⁸⁴

Resursbiblioteket för meänkielis primära uppdrag är som tidigare nämnts att ge konsultativt stöd till de kommunala biblioteken i landet, men även service direkt till användarna. Detta innebär att det inletts ett arbete med att utveckla hemsidan och de digitala sökresurserna vid Nordkalottbiblioteket för att stötta läsfrämjande och annan medieförsörjning. Webbsidan ska också inspirera folkbibliotek och övriga intressenter till förvärv. Hemsidan kommer också att lyfta fram pedagogiskt material som kan användas i undervisning och hemmiljö.⁸⁵

Det går att se uppdraget från två olika perspektiv. Antingen som ett som ska förvaltas av en myndighet eller av en civilsamhällesorganisation med bra insyn. Fördelen med att tilldela uppdraget till en myndighet med ett tangerande uppdrag är skalfördelar när det gäller lokaler och tillgång till olika tekniska system. Nackdelen är att två uppdrag kan konkurrera med varandra och skapa en otydlighet för omgivningen. Fördelen med att tilldela uppdraget till en civilsamhälles organisation, exempelvis STR-T, är att organisationen redan idag hanterar den här typen av frågor utan att ha ett tydligt uppdrag, tillräckliga resurser och kapacitet att verka fullt ut.

Oavsett organisationsform och ägandeskap ska en styrgrupp för informationscentrumets verksamhet inrättas. Styrgruppens uppdrag är att vara ett strategiskt stöd i inriktning, övergripande prioriteringar samt uppföljning av verksamhet och resultat.

Nästa steg – förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:60) uppmärksammade att det civila samhället har tagit ett stort ansvar för att sprida information och kunskap om nationella minoriteter.⁸⁶ Det är rimligt att tilldela civilsamhället ytterligare egen makt att initialt påbörja etablerandet av ett informationscentrum för tornedalningar, kväner och lantalaiset i avvaktan på en formell organisation av en kulturinstitution. Det som också talar för den lösningen är att civilsamhället besitter kunskap om minoriteten, arbetar idag med utvecklingsfrågor som berör minoriteten, har varit pådrivande i inrättande av ett språkcentrum för meänkieli samt tillsättande av sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset.

Som tidigare nämnts i rapporten bedrev regeringen en nationell informationskampanj för att öka allmänhetens kunskap om samer, vilket ledde till etablering av Samiskt informationscentrum, SICS, i Östersund. Sametinget konstaterar i sin årsredovisning 2020 att Sametingets och SICS arbete gett effekt och att intresset för samer i det svenska samhället ökar.⁸⁷

Med ovanstående fakta är det rimligt att regeringen initierar informationsinsatser för den nationella minoriteten tornedalningar, kväner och lantalaiset för att höja kunskapen i samhället. Regeringen har

⁸⁴ [Isof får i uppdrag att inrätta nya språkcentrum | Institutet för språk och folkminnen.](#)

⁸⁵ [Resursbibliotek – Kungliga biblioteket – Sveriges nationalbibliotek – kb.se.](#)

⁸⁶ Kap 4.3.5 sid 113 och kap 11.4.3, sid 244-245.

⁸⁷ [Sametinget årsredovisning 2020.](#)

betonat vikten av att stärka de nationella minoriteternas utövande av egenmakt och att de nationella minoriteternas sakkunskap ska användas i högre utsträckning än i dag.⁸⁸

Svenska Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaiset har erfarenhet av informationsförmedling och påverkan till olika intressenter. Bedömningen är att uppdraget kan leda till ny form av samverkan då civilsamhällesorganisationen representerar kunskapsbärare.

Förslaget är att Svenska Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaiset tilldelas uppdraget av regeringen att inrätta ett informationscentrum för tornedalingar, kväner och lantalaiset. Ett informationscentrum för tornedalingar, kväner och lantalaiset är en nationell angelägenhet och ekonomiska resurser motsvarande 7 750 000 kronor, enligt nedan, ska avsättas för detta uppdrag.

Uppdraget och de ekonomiska resurserna ska Svenska Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaiset erhålla av regeringen fr o m 1/1 2024. Uppdraget ska därefter utvärderas 2026 och ingå i den framtida kulturinstitutionen 2027.

6.1.1 Exempel på budget för informationscentrum

Nedan presenteras ett exempel på budget för informationscentrum 2024–2026.

2024	
Uppbyggnad och etablering inklusive teknisk infrastruktur.	1 000 000 SEK
Personal (redaktör och innehållsproducent.)	1 000 000 SEK
Drift:	
Inköp av tjänster, teknisk utveckling av portalen.	1 000 000 SEK
Marknadsföring: Annonsering sociala medier, Search Engine Optimizing och Search Engine Marketing.	250 000 SEK
2025	
Personal (redaktör och innehållsproducent)	1 000 000 SEK
Drift:	
Inköp av tjänster, teknisk utveckling av portalen	1 000 000 SEK
Marknadsföring: Annonsering sociala medier, Search Engine Optimizing och Search Engine Marketing	250 000 SEK
2026	
Personal (redaktör och innehållsproducent)	1 000 000 SEK
Drift:	
Inköp av tjänster, teknisk utveckling av portalen	1 000 000 SEK
Marknadsföring: Annonsering sociala medier, Search Engine Optimizing och Search Engine Marketing	250 000 SEK
Total satsning 2024–2026	7 750 000 SEK

6.2 Projektets rekommendation: Inrätta mötesplatser för kulturella och kreativa näringar

Det finns behov av att inrätta mötesplatser för de kulturella och kreativa näringarna som berör tornedalingar, kväner och lantalaiset. Mötesplatsernas funktion är att bedriva programverksamhet och lyfta fram den tornedalska, kvänska och lantalaisiska kulturen i samverkan med andra aktörer.

⁸⁸ "Det är avgörande att det systematiska och långsiktiga arbetet genomförs tillsammans med de nationella minoriteterna för att de ska kunna utöva egenmakt. Det innebär att personer som tillhör de nationella minoriteterna både bidrar med sin expertis och har reella möjligheter till inflytande och delaktighet. I nästa steg av genomförandet ska det allmännas insatser än tydligare vila på principen om att politiken genomförs tillsammans med de nationella minoriteterna, inte av någon annan för de nationella minoriteterna" (Prop. 2017/18:199, s. 27).

Egenmakten över narrativet är av särskild betydelse. Precis som tidigare nämnts ska dessa mötesplatser vara rörliga och dynamiska för att öka tillgängligheten för medverkande och deltagare. En fast personalstyrka kan arbeta med events i olika lokaler på olika platser.

Att skapa mötesplatser kan bestå av två delar:

1. Befintliga festivaler eller events får möjlighet att söka öronmärkta medel och coachas för att skapa mötesplatser för tornedalingar, kväner och lantalaiset
2. Att en ny festival skapas

Värdet med att skapa mötesplatser för kulturella och kreativa näringar är mångbottnat. Det är viktigt att redan befintliga arrangörer av festivaler och events får ett kontinuerligt stöd i sitt arbete samtidigt som det utvecklas ett nytt arrangemang av minoriteten för minoriteten. Kulturarbetare erhåller fler plattformar att utveckla sitt skapande, får tillgång till ett större nätverk och får möta publik. Identiteten för minoriteten stärks och utvecklas genom att deltagare på ett kreativt sätt får ta del av olika kulturuttryck exempelvis berättande, litteratur, musik, konst m.m.

Målet med mötesplatser är att genomföra programverksamhet och events i samverkan med andra aktörer.

Syftet med mötesplatserna är att entusiasmera befintliga aktörer inom kultursektorn att samverka för att synliggöra och utveckla tornedalingar, kväners och lantalaisets kultur.

Mötesplatsernas primära målgrupp är i första hand tornedalingar, kväner och lantalaiset. Den sekundära målgruppen är majoritetsbefolkningen.

Förslag på innehåll i mötesplatser och fler idéer beskrivs i bilagan.⁸⁹

Tornedalingar, kväner och lantalaiset har ett behov av fler kreativa mötesplatser där kulturen har möjlighet att blomma ut ytterligare. Det bör understrykas att det finns utvecklingspotential och en kritisk massa av aktörer som ser behovet. Projektet har hämtat erfarenhet och tagit del av hur programverksamhet bedrivs vid Hanaholmen, Halti Kvenkultursenter IKS, Finlandsinstitutet, Åjtte Fjäll- och samemuseum samt Aejlies.

Verksamheten skulle kunna testas från 2024–2026 för att sedan ingå som en del av programverksamheten i den framtida kulturinstitutionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset. En kulturinstitution bör genomföra programverksamhet på fler än en plats. Huvudman för detta skulle förslagsvis kunna vara Region Norrbotten i samverkan med kommuner (exempelvis Kiruna) och civilsamhällesorganisation (exempelvis Tornedalsteatern). Verksamheten kan under den avgränsade tidsperioden ledas av en styrgrupp.

Arbetet med att skapa mötesplatser kräver bemanning i form av två personal, en erfaren festivalproducent/projektledare med event- och finansieringserfarenhet och en koordinator. Det är en fördel om personalen har kulturell kompetens. Personal skulle kunna delas med någon redan befintlig organisation.

6.2.1 Exempel på budget för mötesplatser

Nedan presenteras ett exempel på budget för mötesplatser 2024–2026.

Personal (festivalproducent och koordinator, 1 mkr/år)	3 000 000 SEK
Verksamhetsmedel för att skapa en ny festival (1.5 mkr/år)	4 500 000 SEK
Öronmärkta medel som befintliga arrangörer kan söka där syftet är att skapa mötesplatser för minoriteten (1,5 mkr/år)	4 500 000 SEK
Total satsning 2024–2026	12 000 000 SEK

⁸⁹ Se bilaga 1 Idéer från digitala workshops.

6.3 Projektets rekommendation: Inrätta ett huvudmuseum för tornedalingar, kväner och lantalaiset

Det finns särskilda behov av att inrätta ett huvudmuseum för tornedalingar, kväner och lantalaiset. Museet ska spegla dåtid, samtid och framtid genom en publik verksamhet med basutställningar, café och arkiv. Museet för tornedalingar, kväner och lantalaiset kan ta ansvar för att spegla älvorna som kulturarv. Museet kan bli en portal för kulturarv och kulturmiljöer i det ursprungliga språkområdet, så att detta lyfts fram på ett modernt sätt. Verksamheten blir därmed inte bara en plats eller ett hus att besöka. I sin verksamhet kan museet samarbeta med redan verksamma aktörer, en lista återfinns i ett tidigare kapitel. Idag saknas den här typen av verksamhet helt.

Museet har också möjlighet att knyta forskning till detta, intresse finns. Museet ska på sikt bedriva forskning i samarbete med universitet och högskolor. Arbetet för ett huvudmuseum kan ske i en process med följande aktiviteter:

- Norrbottens museum ska få uppdraget att inrätta ett digitalt museum för tornedalingar, kväner och lantalaiset i dialog med Kiruna kommun, Riksantikvarieämbetet och företrädare för minoriteten. Det digitala museet ska vara i drift 2025. Erfarenhet kan hämtas exempelvis från etableringen av Polarbibblo.
- Norrbottens museum ska få i uppdrag att kartlägga och inventera material, dokument och föremål som finns på museer lokalt, regionalt och nationellt om tornedalingar, kväner och lantalaiset. Norrbottens museum undersöker även hur insamling av föremål från den tornedalska, kvänska och lantalaisiska kulturen kan genomföras och ifall museet ska ha en egen föremålssamling. Materialet ska presenteras 2024.
- Region Norrbotten i samarbete med Kiruna kommun ska få i uppdrag att projektera ett nationellt huvudmuseum för tornedalingar, kväner och lantalaiset i norra Sverige, det ursprungliga språkområdet. Museet ska inrättas senast 2027.
- Tills huvudmuseet är på plats ska kunskapsförmedlande verksamhet bedrivas genom noder inom områdena
 - arkiv
 - bibliotek, litteratur och läsfrämjande
 - bild, form och design
 - film
 - museum och kulturmiljö
 - scenkonst (musik, dans och teater)
 - slöjd och hantverk

Denna verksamhet ska bedrivas från 2024–2026 och därefter utvärderas.

Processen har sin grund i att om en ny typ av verksamhet ska byggas upp bör det ske i flera steg där fysisk lokalisering är sekundär. Det råd som projektet erhållit är att verksamheten ska byggas upp successivt. Samverkan och innehåll är det primära i ett initialt skede, ett museum förtjänar en fysisk plats som är tillgänglig för flertalet. Den geografiska placeringen är också relevant i förhållande till vilka målgrupper museet kan tänkas ha. Det finns särskilda skäl att redan nu se över möjligheten att inrätta en projektutvecklingstjänst vars ansvar är att se över finansieringsmöjligheter när det gäller akut hotade kulturarv samt bred kulturutveckling.

Målet med huvudmuseet är att spegla kulturarv och kulturmiljöer samt dåtid, samtid och framtid för tornedalingar, kväner och lantalaiset. Syfte med huvudmuseet är att förmedla kunskap. Museets primära målgrupp är majoritetsbefolkningen, en primär målgrupp är även barn och unga.

Museet kommer framför allt att erbjuda majoritetsbefolkningen och myndigheter kunskap om en idag osynlig minoritet. Museets uppdrag ska vara att samla, förmedla och utveckla tornedalingars, kväners och lantalaisets kulturarv och identitet. Museet ska verka för kulturen i dåtid, samtid och framtid. Den digitala delen av museets verksamhet ska rikta sig till barn, vilket medför att denna verksamhet förslagsvis bör inrikta sig på att uppfylla skolans läroplan.

Förslag på vad museet ska innehålla skulle kunna vara som bilden åskådliggör nedan, fler förslag och idéer återfinns i bilaga.⁹⁰

Projektets erfarenhet är att organisationsformen stiftelse eller ideell förening är vanligaste driftsformen bland museer. Organisationsformen kommunalförbund förordas inte av projektets styrgrupp.

När det gäller museets fysiska placering förordas Kiruna som lämplig lokalisering. Motiveringen till detta är följande:

- Synliggöra den kvänska och lantalaisiska identiteten
- Finns en kulturell infrastruktur
- Aktivt civilsamhälle
- Stark turistdestination
- Nås enkelt med tåg och flyg
- Språkcentrum för meänkieli finns i Kiruna

Närheten till de kvänska institutionerna i Norge ska inte heller underskattas med denna fysiska placering av museet. Kiruna kommun har uttryckt ett intresse av placeringen, som givetvis kräver ytterligare utredning.

Finansieringen av museet kan ske genom stat och region i samverkan med kommun och civilsamhälle genom kultursamverkansmodellen. Ett annat alternativ är att regeringen avsätter specifika medel för minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset. I sammanhanget är det värt att nämna att regeringen har den erfarenheten och möjligheten via Riksbanken. Judiska Centralrådet har fått ett engångsstöd från Riksbanken på 40 miljoner kronor för att inrätta ett europeiskt institut för judisk kultur, Paideia.⁹¹

När det gäller ledning och bemanning av museet är det projektets uppfattning att för museets verksamhet krävs en sakkunnig ledning och bemanning med olika typer bakgrunder och kompetenser. Det finns behov av tjänster såsom museichef, programansvarig, pedagog, tekniker och kommunikatör. Vissa av tjänsterna kan vara svåra att rekrytera, vilket medför att ett initialt samarbete med Norrbottens museum och andra aktörer förordas. En del av tjänsterna såsom kommunikatör och tekniker är möjliga att dela med andra organisationer i Kiruna exempelvis Konstmuseet i Norr, alternativt så köps dessa tjänster in. Det är också viktigt att utvecklingen av museet sker i nära dialog med minoriteten. För att kunna ta nästa steg i processen kring fysisk placering av museet finns det ett behov av att föra en närmare dialog med Kiruna kommun i frågan.

För det fortsatta arbetet finns det krav på en erfaren processledare med erfarenhet av institutionsuppbyggnad och organisering.

⁹⁰ Se bilaga 1 Idéer från digitala workshops.

⁹¹ Ett sammanhållet bidragssystem för etniska organisationer, Ds 2003:10, sid 20.

6.4 Projektets rekommendation: Satsa på vidare forskning om tornedalingar, kväner och lantalaiset

Det finns behov av fortsatt forskning om och med tornedalingar, kväner och lantalaiset inom ett flertal ämnesområden. Företrädare för minoriteten har i en skuggrapport till Europarådet framfört att det behövs historisk forskning.⁹² Följande rekommendationer lämnas till Sveriges regering av projektet.

- Ansvarigt lärosäte för minoritetsspråket meänkieli är Umeå universitet. På samma sätt bör det även finnas ett ansvarigt lärosäte för vidare forskning om tornedalingar, kväner och lantalaiset. Rekommendationen är att Luleå tekniska universitet erhåller ett sådant uppdrag av regeringen med erforderliga resurser.
- Det bör under en begränsad tid finnas särskilda forskningsmedel om och för den nationella minoriteten tornedalingar, kväner och lantalaiset.

6.5 Projektets rekommendation: Nästa steg i processen att skapa en kulturinstitution

I tidigare kapitel har rekommendationer till insatser beskrivits som alla kan ingå som funktioner i en nationell kulturinstitution för tornedalingar, kväner och lantalaiset som invigs senast 2027. Dessa funktioner sammantaget medför att institutionen kommer att kunna erbjuda nationell expertis när det gäller tornedalingars, kväners och lantalaisets kulturarv. I dagsläget saknas denna typ av institution och projektets mening är att avsaknaden av en institution medför att Sverige inte lever upp till sina internationella förpliktelser och att befolkningen går miste om en del av Sveriges kulturarv. Projektets bedömning är att det finns starka skäl att etablera en kulturinstitution för tornedalingar, kväner och lantalaiset då det är en del av det svenska kulturarvet. Tornedalingar, kväner och lantalaiset, precis som andra nationella minoriteter, har en mörk historia av övergrepp och stigmatisering. Det är dags att skapa historia inför framtiden och då krävs en nationell kulturinstitution som ett verktyg. För att kunna ta nästa steg i processen krävs:

- Politiska viljeinriktningsbeslut på regional och nationell nivå att inrätta en kulturinstitution för tornedalingar, kväner och lantalaiset med funktionerna informationscentrum, mötesplatser, huvudmuseum och forskning 2027.
- Nationell finansiering av informationscentrum och mötesplatser enligt projektets rekommendation i kapitel 6.1, 6.1.1, 6.2 och 6.2.1 under tidsperioden 2024–2026
- Nationell, regional och lokal finansiering samt projektering av ett huvudmuseum enligt projektets rekommendation och förslag till process i kapitel 6.3.
- Politiska beslut och nationell finansiering för mer forskning om och med tornedalingar, kväner och lantalaiset enligt projektets rekommendation i kap 6.4.

⁹² [Allvarlig negligering \(str-t.com\)](#).